

Forfatter: Kierkegaard, Søren

Titel: Johannes Climacus eller De Omnibus dubitandum est

Citation: Kierkegaard, Søren: "Johannes Climacus eller De Omnibus dubitandum est", i Kierkegaard, Søren: *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 15*, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 2012 , s. 18r. Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-jc-txt-shoot-id0da386d2-c4df-4dd3-8846-fe8033abd2b1.pdf> (tilgået 18. juli 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 15

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.
[Læs CC0-erklæringen](#)

Pars secunda.

Johannes søger at tænke propriis auspiciis.¹

1. Anm. Af Omsorg for den unge Johannes Climacus og for at det ikke skāl synes, at det er aldeles Taabeligheder han beskjæftiger sig med, skjøndt man strax seer, at han ikke er noget Paragraph-Genie, eller dresseret ved de sidste 10 Aars Compendier, vil jeg leilighedsviis minde om, hvorledes de Problemer, han berører tidligere have været gjort gjeldende i Philosophien.
(tilbage)

De omnibus dubitandum est.

Indledning.

Som Fisken, naar den i Skorpen af Vandet har snappet sit Bytte, søger ned til Havets Bund, saaledes blev Johannes nu ene med hiin Sætning i Sjælens Dyb. En tidlang hengav han sig til de forskjellige Stemninger, som den blotte Besiddelse af et Noget, hvis sande Betydning man endnu ikke har indseet, fremkalder, han lod sig mangfoldigt bevæge af de mange Tanker om Opgavens Vanskelighed, om de indviklende Besnærelser, om de frugtesløse Forsøg, om de seirrige Øieblikke, om den romantiske Maade, paa hvilken han vilde komme til at existere, kort han nød en første Forelskelses søde Glæde og Smerte; thi det er som Hippel etsteds siger: es geht mit den Wissenschaften wie mit der Liebe: die verstohlene ist die angenehmste.« (cfr Lebensläufe 1. p. 200.)

Efterhaanden som han mere og mere kom til sig selv, mere og mere følte Trang og Energie til i bestemtere Form at sætte sig Opgaven, stræbte han ogsaa at besinde sig paa, om der ikke i hvad han erindrede af de Philosopherendes Tale, skulde findes et veiledende Vink. En Reise omkring Verden tiltræder man ikke saaledes som man tiltræder en Spadseretur. Uden at kjende Reisens Møisommeligheder skjuler Sjælen sig i en vemodigt opløftende Andagt, idet Modet og Begeistringens kappes med en vis Angst i eventyrlig Dristighed. Men skjönt man saaledes overlader sig til sig selv, er dog Intet naturligere end man agter paa deres Efterretninger, der have forsøgt det Samme. At Johannes her ikke turde vente i de Philosopherendes Tale at finde en saa fuldstændig Oplysning, som en Søemand har det i sit Kort, det indsaar han vel, men han vidste ogsaa, at Aanden ikke er underlagt Mangfoldighed, at dens Bevægelse er meget mere eensformig.

Idet han nu søgte at komme sin Hukommelse til Hjælp, da blev han ganske underlig tilmode, da det blev ham klart, at der næsten ikke var faldet et eneste Ord i de Philosopherendes Samtaler om alle de Fata og Eventyr, i hvilke den maatte forsøges der gik ud at tvivle om Alt. Og dog skulde man have ventet at høre dette; man maatte troe, at Det var det, de allerhelst vilde tale om, ligesom Søfarende helst tale om deres overstandne Fata og især ere tilbøielige dertil, naar de træffe sammen med Mænd, der have befaret de samme Have. Han kunde have forklaret sig det, om Een eller Anden havde villet tillyve sig, at have været med, uden virkelig at have været det, men haabede tillige i Udtrykkets Inderlighed at kunne skielne den befarne Mand fra Eftersnakkeren. Uforklarligt var derimod det, der skete at Enhver taug. Skulde det være saa forfærdeligt, hvad de havde seet, at de gruede for at tale derom? Dog de vare jo i Selskab med Mænd, der maatte have seet det Samme.

Vel var det ikke ganske saa, at han ikke havde hørt et Ord af de Philosopherende om denne Sag, men idet han i sin Hukommelse opfriskede det Lidet, han havde hørt, maatte han dog tilstaae, at det var Intet, og at det var i sin Orden, at den enkelte Yttring i sin Tid blot havde gjort ham mismodig. Da der saaledes engang var Tale om Betydningen af det at have tvivlet som et forud for Philosophien Gaaende, blev han Vidne til følgende Yttring: »man skal ikke spille Tiden paa at tvivle, man skal blot rask begynde paa Philosophien.« De Tilhørende grebe denne Oplysning med samme Glæde som Chatolikerne gribe Forkyndelsen af et Aflad. Johannes derimod blev saa beskjemmet paa den Talendes Vegne, at han ønskede sig langt borte, at Ingen skulde see det paa ham. »Ogsaa et almindeligt Menneske«, sagde han ved sig selv »bestræber sig for at gjøre hvad han siger, dog kan det af Ukyndighed hænde ham, at han gjør noget Andet, fordi han ikke forstaaer sig selv. Dette kan derimod ikke hænde Philosophen. Men saa ligefrem at sige, at det ikke er Umagen værd at gjøre, hvad man til andre Tider forsikkrer, man har gjort; med Bevidsthed at unnlade det, som man ellers fremhæver som en nødvendig Betingelse; det er jo baade at foragte sig selv og Philosophien!«. – En anden Gang hørte han en af de Philosopherende, til hvis Udsagn man især havde Tillid, at yttre sig saaledes: at tvivle om Alt, er ingen let Sag; det er nemlig ikke en Tvivlen om Dit og Dat, om

Dette eller Hiint, om Noget og Andet, men det er en speculativ Tvivlen om Alt, hvilket ingenlunde er en let Sag.« Han erindrede, hvor opmærksom han blev ved denne Tales Begyndelse, hvor nedslagen han var ved dens Slutning; da han indsaæ, at der ikke var sagt et eneste Ord. Det havde været bedre, om den Talende ikke havde sagt mere end de første Ord; thi det Følgende sagde Intet, uagtet det gav sig Mine deraf, og forsaavidt var det besynderligt, at Talen ikke blev meget længere; thi naar man vilde tale paa den Maade, saa maatte man have uendelig Meget at sige.

Johannes tog da for stedse Afskeed med de Philosopherende; om han end af og til hørte en enkelt Bemærkning af dem, besluttede han dog ikke videre at agte derpaa, da han havde gjort saa mange sørgelige Erfaringer paa, hvor svigefulde deres Ord vare. Han fulgte nu den Methode, han havde været vant til at følge, at gjøre Alt saa simpelt som muligt.

Cap. I.

Hvad det er at tvivle?

§ 1.

Hvorledes Existenten maa være beskaffen, for at det at tvivle kan blive muligt?

Idet Johannes begyndte paa denne Overveielse, indsaæ han vel, at hvis han forlangte et empirisk Svar paa dette Spørgsmaal, da vilde Livet tilbyde en Mangfoldighed, der indenfor Extremets hele Omfang vilde skjule en kun forvirrende Vidtløftighed. Ikke blot kunde nemlig det, der hos den Enkelte fremkaldte Tvivlen være saare forskjellig, men det kunde være det Modsatte; thi hvis Een for at vække Tvivlen hos en Anden vilde foredrage Tvivlen, saa kunde han netop derved fremkalde Troen, ligesom omvendt Troen kunde fremkalde Tvivlen. Paa Grund af denne paradoxe Dialektik, der, hvad han alt tidligere havde været opmærksom paa, ingen Analogie havde i nogen Videns Sphære, da al Viden staaer i et ligefrem og immanent Forhold til sin Gjenstand og den Vidende, ikke i et omvendt og transcendent Forhold til en Tredie, indsaæ han lettelig, at enhver empirisk Betragtning her vilde føre til Intet. Naar han da søgte et Svar paa hiint Spørgsmaal maatte han gaae en anden Vei. Han maatte see at udfinde Tvivlens ideelle Mulighed i Bevidstheden. Denne maatte jo blive den samme, hvor forskjellig end det foranledigende Phænomen var, da den, uden selv at forklares af Phænomenet, forklarede Phænomenets Virkning. Hvad der i den Enkelte frembragte Tvivlen, kunde være saa forskjelligt som det være vilde, hvis der i den Enkelte ikke var denne Mulighed, saa var Intet istand til at fremkalde den. Da fremdeles det foranledigende Phænomens Forskjellighed kunde være contrair, saa maatte Muligheden være en total, væsentlig for den menneskelige Bevidsthed.

Han søgte da at orientere sig i Bevidstheden saaledes som denne er i sig selv som den, der forklarer enhver enkelt Bevidsthed, uden dog selv at være en enkelt. Han spurgte, hvorledes Bevidstheden var beskaffen, naar den havde Tvivlen udenfor sig. I Barnet er Bevidstheden, men denne har Tvivlen udenfor sig. Hvorledes er da Barnets Bevidsthed bestemt? Den er egentlig slet ikke bestemt, hvilket ogsaa kan udtrykkes saaledes, den er umiddelbar. Umiddelbarheden er netop Ubestemmetheden. I Umiddelbarheden er intet Forhold, thi saasnart Forholdet er der, er Umiddelbarheden hævet. Umiddelbart er derfor Alt sandt,¹ men denne Sandhed er i næste Øieblik Usandhed; thi umiddelbart er Alt usandt. Kan Bevidstheden forblive i Umiddelbarheden, saa er Spørgsmaalet om Sandhed hævet.

1. Anm. De græske Sophisters Sætning, at Alt er sandt. Platos Bestræbelser for at modbevise dem, især ved at vise, at det Negative er til. (cfr. Sophisten.) - Schleiermachers Lære med Hensyn til Følelsen, at Alt er sandt. (cfr. hans Dogmatik i Begyndelsen; nogle Modbemærkninger af Erdmann i Bruno Bours Tidsskrift 3 B. 1 H. p. 11.). Heraklits Sætning Alt er og Alt er ikke, hvilken Aristoteles forklarer saaledes: Alt er sandt. cfr Tennemann

Gesch. d. Ph. 1ste B. p. 237. not.
(tilbage)

Hvorledes fremkommer Spørgsmaalet om Sandheden? Ved Usandheden; thi i det Øieblik jeg spørger om Sandheden, har jeg allerede spurgt om Usandheden. I Spørgsmaalet om Sandheden er Bevidstheden bragt i Forhold til noget Andet, og det der muliggjør dette Forhold er Usandheden.

Hvad er først Umiddelbarheden eller Middelbarheden? Det var et captieust Spørgsmaal. Han kom derved til at tænke paa det Svar, som Thales skal have givet Een, der spurgte om Natten eller Dagen var bleven først til: Natten er een Dag før. Ἡ νύξ, εφη, μᾶ ἡμέρα προτερον. (cfr Diog: af L. Lib. 1. § 36.). Kan da Bevidstheden ikke forblive i Umiddelbarheden? Dette var et taabeligt Spørgsmaal; thi hvis den kunde det, var der slet ingen Bevidsthed til. Men hvorledes hæves da Umiddelbarheden? Ved Middelbarheden, der hæver Umiddelbarheden, ved at forudsætte den. Hvad er da Umiddelbarheden? Det er Realiteten. Hvad er Middelbarheden? Det er Ordet. Hvorledes hæver denne hiin? Ved at udtale den; thi Det, der udtales, er altid forudsat.

Umiddelbarheden er Realiteten, Sproget er Idealiteten, Bevidstheden er Modsigelsen. I det Øieblik jeg udsiger Realiteten, er Modsigelsen der; thi det jeg siger er Idealiteten.

Tvivilens Mulighed ligger da i Bevidstheden, hvis Væsen er en Modsigelse, der er frembragt ved og selv frembringer en Dupplicitet.

En saadan Dupplicitet har nødvendigviis 2 Udtryk. Duppliciteten er Realiteten og Idealiteten, Bevidstheden er Forholdet. Jeg kan enten bringe Realiteten i Forhold til Idealiteten, eller Idealiteten i Forhold til Realiteten. I Realiteten alene er der ingen Tvivilens Mulighed; idet jeg udtrykker den i Sproget, er Modsigelsen der, da jeg slet ikke udtrykker den, men frembringer noget Andet. Forsaavidt det Sagte skal være et Udtryk for Realiteten har jeg bragt denne i Forhold til Idealiteten, forsaavidt det Sagte er et af mig Frembragt, har jeg bragt Idealiteten i Forhold til Realiteten. Saalænge denne Udvexling foregaaer uden gjensidig Berøring, er Bevidstheden kun til efter sin Mulighed. I Idealiteten er ligesaa fuldt som i Realiteten Alt sandt. Som jeg derfor kan sige, at umiddelbart er Alt sandt, saa kan jeg ogsaa sige, at umiddelbart er Alt virkeligt; thi først i det Øieblik Idealiteten bringes i Forhold til Realiteten fremkommer Muligheden. I Umiddelbarheden er det Falskeste og det Sandeste lige sandt, i Umiddelbarheden er det Muligste og det Umuligste lige virkeligt. Saalænge denne Udvexling foregaaer uden Sammenstød er Bevidstheden egentlig ikke til, og dette uhyre Falsum forarsager ingen Ophævelser. Realiteten er ikke Bevidstheden, Idealiteten ligesaa lidet, og dog er Bevidstheden ikke til uden begge, og denne Modsigelse er Bevidsthedens Tilbliven og dens Væsen.

Førend han gik videre, betænkte han, om ikke det han her kaldte Bevidsthed var hvad man ellers vilde kalde Reflexion.¹ Han fastsatte Bestemmelsen i denne Henseende saaledes: Reflexionen er Muligheden af Forholdet. Bevidstheden er Forholdet, hvis første Form er Modsigelsen. Han bemærkede tillige, at deraf kom det, at Reflexionens Bestemmelser altid vare dichotomiske. Saaledes er: Idealitet og Realitet, Sjæl og Legeme, at erkjende – det Sande, ville – det Gode, elske – det Skjønne, Gud og Verden o: s: v: Reflexions Bestemmelser. I Reflexionen berøre de hinanden saaledes, at et Forhold bliver muligt. Bevidsthedens Bestemmelser derimod ere trichotomiske, hvilket ogsaa Sproget beviser; thi naar jeg siger: jeg bliver mig dette Sandseindtryk bevidst, saa siger jeg en Trehed. Bevidstheden er Aand, og dette er det mærkelige, at naar i Aandens Verden Een deles bliver den 3 aldrig 2. Bevidstheden forudsætter derfor Reflexionen. Dersom dette ikke forholdt sig saaledes, saa blev det umuligt at forklare Tvivlen. Vel syntes Sproget at stride hermed; thi i de fleste Sprog, saavidt det var ham bekjendt, sættes det Ord at tvivle i etymologisk Henseende i Forhold til: To. Dog meente han, at derved blot var antydet Tvivilens Forudsætning, saa meget mere som det var ham klart, at saasnart jeg som Aand bliver til To er jeg eo ipso Tre. Var der ikke Andet end Dichotomier til, saa var der ingen Tvivl til; thi Tvivilens Mulighed ligger netop i det Tredie, der sætter de Tvende i Forhold til hinanden. Man kunde derfor ikke sige, at Reflexionen frembringer Tvivlen, med mindre man vilde udtrykke sig bagvendt, man maatte sige, Tvivlen forudsætter Reflexionen, uden at dog dette prius er temporairt. Tvivlen opstaaer derved, at der bliver et Forhold mellem To, men for at dette skal skee, maa de To være, medens dog Tvivlen, som et høiere Udtryk, gaaer forud ikke følger efter.

1. Anm. Hvad Johannes her gjør sig Rede for er ikke uden Betydning. Den nyere Philosophies Terminologie er ofte forvirrende. Den taler saaledes om sinnliches Bewußtsein, wahrnehmendes B., Verstand o: s: v:, uagtet den langt hellere maatte kalde det Sandsning, Erfaring, thi i Bevidsthed ligger mere. Det var overhovedet ret interessant at see, hvorledes Hegel vilde danne Overgangen fra Bevidsthed til Selvbevidsthed fra Selvbevidsthed til Fornuft. Naar Overgangen blot bestaaer i en Overskrift, saa er det let nok.
(tilbage)

Reflexionen er Muligheden af Forholdet. Dette kan ogsaa udtrykkes saaledes: Reflexionen er interesseløs.

Bevidstheden derimod er Forholdet og derved Interessen, hvilken Dobbeltthed fuldelig og med prægnant Tvetydighed er udtrykt i Ordet Interesse (interesse). Al Viden derfor der er interesseløs (mathematisk; æsthetisk; metaphysisk) er kun Tvivlens Forudsætning. Saasnart Interessen er hævet er Tvivlen ikke overvundet, men neutraliseret, og enhver saadan Viden kun en Tilbagegang. Forsaavidt derfor Nogen meente ved en saa kaldet objektiv Tænkning at overvinde Tvivlen, var dette en Misforstaaelse; thi Tvivlen er en højere Form end al objektiv Tænkning; thi den forudsætter denne, men har et Mere, et Tredie, hvilket er Interessen eller Bevidstheden. I denne Henseende forekom de græske Skeptikers Adfærd ham langt consequentere end den moderne Overvindelse af Tvivlen. Disse indsaae meget vel, at Tvivlen ligger i Interessen, og meente derfor ganske consequent at hæve Tvivlen ved at forvandle Interessen til Apathie. Denne Fremgangsmaade var dog en Consequents, hvorimod det var en Inconsequents, der syntes at have sin Grund i Uvidenhed om hvad Tvivl er, der bevægede den nyere Philosophie til systematisk at ville betvinge Tvivlen. Selv om Systemet var absolut fuldendt, selv om Virkeligheden overgik Bebudelserne, Tvivlen var dog ikke overvundet, den begynder først; thi Tvivlen ligger i Interessen, og enhver systematisk Erkjenden er interesseløs. Man seer deraf, at Tvivlen er Begyndelsen til den højeste Form af Tilværelse, fordi den kan have alt Andet til sin Forudsætning. De græske Skeptikere indsaae ypperligt, at det at tale om Tvivlen, naar Interessen er hævet, er urimeligt, men de vilde formodentlig tillige have indseet, at det er et Ordspil at tale om en objektiv Tvivl; thi lad Idealiteten og Realiteten i al Evighed stride mod hinanden, saa længe der ingen Bevidsthed, ingen Interesse er, ingen Bevidsthed er, der har Interesse af denne Strid, saa længe er der ingen Tvivl; lad dem være forsonede, Tvivlen kan lige fuldt vedblive.

Bevidstheden er da Forholdet, et Forhold, hvis Form er Modsigelsen. Men hvorledes opdager Bevidstheden Modsigelsen? Dersom hiint omtalte Falsum kunde vedblive, at Idealiteten og Realiteten i al Troskyldighed communicerede med hinanden, saa vilde Bevidstheden aldrig fremkomme; thi Bevidstheden fremkommer netop ved Sammenstødet, ligesom den forudsætter Sammenstødet. Umiddelbart er der intet Sammenstød, men middelbart er det der. Saasnart der bliver Spørgsmaal om en Gjentagelse, saa er Sammenstødet der; thi Gjentagelse er kun tænkelig af hvad der har været før.

I Realiteten som saadan er der ingen Gjentagelse. Dette kommer ikke deraf, at Alt er forskjelligt, ingenlunde. Om Alt i Verden var absolut eens, i Realiteten er der ingen Gjentagelse, fordi den blot er i Momentet. Om Verden istedenfor at være Skjønheden var lutter ligestore, eensformige Kampestenene, der var dog ingen Gjentagelse. Jeg vilde i al Evighed see i ethvert Moment en Kampesteen, men om det var den samme, som jeg før havde seet, derom var intet Spørgsmaal. I Idealiteten alene er ingen Gjentagelse; thi Ideen er og bliver den samme, og kan som saadan ikke gjentages. Naar Idealiteten og Realiteten berøre hinanden, da fremkommer Gjentagelsen. Idet jeg da i Momentet fE seer Noget, træder Idealiteten til og vil forklare, at det er en Gjentagelse. Her er Modsigelsen; thi det, der er, er tillige paa en anden Maade. At det Udvortes er, det seer jeg, men i samme Øieblik bringer jeg det i Forhold til Noget, der ogsaa er, Noget der er det samme, og som tillige vil forklare, at det Andet er det samme. Her er en Fordobling her er Spørgsmaal om en Gjentagelse. Idealiteten og Realiteten støde altsaa sammen; i hvilket Medium? I Tiden? det er jo en Umulighed. I Evigheden? Det er jo en Umulighed. Hvori da? I Bevidstheden, der er Modsigelsen. Spørgsmaalet er ikke interesseløs, som hvis man spurgte, om ikke hele Tilværelsen var et Afbillede af Ideen, og om forsaavidt ikke, i en vis forflygtiget Forstand, den synlige Tilværelse var en Gjentagelse. Spørgsmaalet er her nærmere om en Gjentagelse i Bevidstheden, altsaa om Erindringen. Erindringen har den samme Modsigelse. Erindringen er ikke Idealiteten, den er Idealiteten der har været, den er ikke Realiteten, den er Realiteten, der har været, hvilket igjen er en dobbelt Modsigelse; thi Idealiteten kan ifølge sit Begreb ikke have været, Realiteten ifølge sit Begreb ligesaa lidet.